

De zineloze vraag naar de zin

Bij de ingang van het betrekkelijk nieuwe crematorium in Dieren staat een beeld van een jongeman, tegenover zijn spiegelbeeld. Onder deze beeldgroep staan de woorden gebeiteld: „Mens, sterfelijk is Uw lot, onsterfelijk zijn Uw vragen”. Een van die onsterfelijke vragen is die van de zin van het leven. Het is een typisch menselijke, subjectieve vraag; een vast antwoord, in de zin van juist of bevredigend in alle tijden, is niet gegeven en dikwijls is men geneigd Heine te citeren en te zeggen: „Een dwaas wacht op antwoord”. Zo eenvoudig kan ik mij van de zaak echter niet afmaken, nu ik over de zin iets zinnigs hoop te zeggen en er doet zich, bij het beantwoorden van deze en andere grote vragen, het verschijnsel voor dat men het antwoord van A of van B interessant kan vinden, niet om de oplossing van het probleem maar om A of B te leren kennen. En de ontmoeting met een ander kan door instemming of kritiek op te wekken, door stimuleren tot nadenken of zichzelf herzien, van waarde zijn: Tat twam asi; dat zijt gij zelf. Nou, in dat besef begin ik mijn kleine naaktloperij op deze zondagmorgen. Op de vraag of het leven, het bestaan een waarbare of vermoedelijke zin heeft, of het zijn naar een doel wijst kan de humanist geen antwoord geven of hij waagt het de vraag ontkennend te beantwoorden. Dit wil zeggen dat de humanist geneigd is de zin van het leven niet buiten het leven te zoeken. Of alles wat in de kosmos gebeurt — het ontstaan en vergaan van sterren en sterrenstelsels, het bewegen van gras en graan onder de wind, het sterven en geboren worden, de gedachten van Plato of Einstein of het sissende eindje cigaret in de goot — een zin heeft buiten deze kosmische gebeurtenissen, of dit alles ergens toe leidt, naar een doel, een uiteindelijke bestemming, daarop zeg ik volmondig, dat ik het niet weet en niet weten kan. Alleen mensen die geneigd zijn het leven, het aardse, het gehele waarneembare en vermoedelijke bestaan onvoldoende te vinden en met de Prediker te klagen over de ijdelheid der ijdelheden; „alle dingen zijn onuitsprekelijk vermoeiend...” zijn overtuigd van een doel, van buiten gesteld, zonder welke zij het bestaan onaanvaardbaar achten. Een humanist, en laat ik niet generaliseren en bij mijzelf blijven, deelt dit inzicht niet. Is het niet voldoende dat alles er is, dat het prachtige en afschuwelijke leven geleefd wordt, dat verdriet en vreugde, hoop en wanhoop, onder de majesteit der sterren elkaar afwisselen? Moet het leven een middel worden, in dienst van, ja van wat, van wie?

Ik denk, en dat is niet een losse gedachte, want dit gebeurt elk moment in de kosmos, dat onze aarde, met alles wat er op is, eens, op een of andere manier, vergaan zal. In de eikel zit, in mogelijkheid, de volledige, uitgegroeide eikeboom en dus ook de óndergang van die boom. Zo is het ook met het geheel. Het zijn zal wel eeuwig zijn, maar ontstaan en vergaan wisselen af. En dit besef van tijdelijkheid van alles geeft, voor een humanist nu juist, zin, betekenis, aan het bestaan.

Want zin krijgt het leven door willen, door handelen, door genieten, door scheppen. En elke prikkel tot welke activiteit van de geest zou verdwijnen met het besef van eeuwigheid. „Mij is elke dag verloren, die zijn roepstem niet verneemt”, dichtte Boutens en hij doede op de roepstem van de dood.

Of het gehele bestaan een zin heeft, een zin die de mens moet trachten te ontdekken, is voor de humanist niet of ontkennend te beantwoorden. Deze vraag is voor hem een zinledige vraag. Maar niet zinloos is het te constateren, dat de mens een wezen is dat kennend en waarderend te werk gaat, een wezen dat waarden kent en erkent en dat in de realisatie van deze waarden het leven zin, inhoud, betekenis kan krijgen. De erkenning van waarden behoedt voor een verlamd gevoel van leegte en doelloosheid. Het wordt tijd om deze schoolmeesterachtige toon

vaarwel te zeggen, omdat er in dezen niets aan anderen te leren valt en niets valt op te helderen.

Wat is nu, in de huidige situatie van onze samenleving het geval.

Een groot aantal mensen, en vooral jonge mensen, kampt verwoed of berustend, verbitterd of zelfs trots met het probleem van de zinledigheid van het bestaan. Zij achten het bestaan absurd, zij voelen zich, zonder er om gevraagd te hebben, in dat bestaan geworpen en het leven beantwoordt in geen enkel opzicht aan de idealen en de verwachtingen die zij toch gehad moeten hebben. Vanwaar anders de teleurstelling? Alle woorden en daden worden onthuisd, geïnfecteerd door een doortretend besef van doelloosheid en zinloosheid.

Een zinvol verband is zoek, het leven wordt, zoals Shakespeare laat zeggen: „een verward verhaal, door een gek verteld”.

Het boek *de Avonden* van Van het Reve en, veel sterker, *Zolang te water* van Vinkenoog, geven schokkend en oprecht het geestelijk klimaat aan van deze mensen. Het is even nutteloos als belachelijk om dit volstrekke, uit gewondheid voortkomende, nihilisme te willen ontkennen als om de schrijvers te verwijten dat zij zo zijn en zo schrijven. Even dwars als wanneer men tegen een pessimist zou zeggen: „Wees toch wat optimistischer man, kijk toch naar de zon en de bloemen”. Zoals alles in de wereld zal dit nihilisme ook oorzaken hebben. Waren de van het Reve en de Vinkenogen, met dezelfde erfelijke eigenschappen, b.v. in 1820 geboren, dan zouden zij Wertherachtige romantische boeken hebben geschreven. Nee, het is waarachtig geen wonder, dat de generatie, kort vóór of in de 2e wereldoorlog geboren, zo is. Zij hebben niets zinvols beleefd in hun gevoelige jaren. Het was een wereld van haat, geweld, vernietiging, van leugen en bedrog. Gezinnen raakten ontwricht, de opvoeders, — voor zover aanwezig — waren angstig, gejaagd, nerveus, ongeïnteresseerd en alle waarden werden omgekeerd. Men moest en wilde graag liegen, stelen, bedriegen, doden. Het was een gruwelijk faillissement van elke vorm van idealisme, dat had bestaan tussen beide oorlogen. Is het een wonder dat zich een diep geworteld wantrouwen ten aanzien van alle frasen en leuzen der ouderen van de jongeren meester maakte?

Sociaal idealisme droogde op als een plas in de zon, esthetisch idealisme, werd schouderophalend afgewezen, ethisch idealisme was een aanfluiting in de realiteit van het bestaan.

* *
*

Na de oorlog zorgde de atoombom — de moderne duivel — dat levensperspectieven, toekomstplannen geen kans kregen te groeien. Harde zakelijkheid, onverbloemde eerlijkheid, een démasqué van frasen ging gepaard met een geest van vreugdeloos en snel genieten, groot egoïsme, vooral van haastige verre reizen en haastige, illusievolle liefdes, om het spook van het niets op een afstand te houden. Ik weet best dat ik overdrijf, dat er talloze jongeren zijn die zich niet weervinden in deze schets, maar de sleutel van het a-tonale muziekstuk, dat nu gespeeld wordt, is door de eersten gemaakt.

Alle bewuste geneesmiddelen, alle idealen die men „gaat aanbieden” zullen geen verbetering brengen. Alleen als het geestelijke klimaat van onze tijd verandert, zal ook deze mentaliteit veranderen, zal er zin, inhoud komen.

In tegenstelling met velen, meen ik dat veel dat uit deze generatie voortkomt gezond en nodig is. Ten eerste doen zij iets — alhoewel veel uit verveling — zij dansen, reizen, schrijven; ten tweede moet al die angst, dat verdriet en die teleurstelling er uit, in welke vorm ook en ten derde is deze zakelijkheid een gezonde reactie op een wereldvreemd, romantisch idealisme, dat elk genieten van het moment onmogelijk maakte.

Ten slotte, — U heeft dat toch wel gemerkt — zijn die jongeren moralisten. Zij voelen behoefte om striemend en choquerend de kloof aan te geven tussen wat zij zelf doen en ervaren en hoe het zou moeten zijn. Met andere woorden, zij kennen en erkennen normen en waarden. Ik heb maar een punt van kritiek; zij zweigen in de lamlendigheid en in de rotterigheid en het wordt een manier om zo te schrijven. Daarmee wordt dit alles tot romantiek gestempeld. Maar het past mij niet de zedenmeester te spelen. Ik verwonder mij er elke dag over hoeveel er nog terecht is gekomen van de wereld nu, na zoveel barre vernietiging en moord.

Jammer is het dat deze generatie niet geneigd is met energie en entrain mede te doen aan het voor mij toch fascinerende en grootse avontuur van het mensdom, van het leven; van eencellig zeeleven tot de homo-sapiens, van grottenbarbaar tot het wezen van nu, die al zijn inspanning nodig heeft om niet terug te vallen tot de holenbewoner of verder terug. Of doen zij er toch aan mee? Hij die dit schrijft heeft, in de vakantie vele forten van zand gemaakt; prachtige, sterke, gladde kastelen, geschapen in het zweet zijns aanschijns. Hij wist best dat geen

der forten de vloed zou kunnen weerstaan en zij gingen dan ook finaal ten gronde. Zegt U nu: wat een zinneloze bezigheid? Zo ja, dan vind ik dat een zinneloze opmerking. In het scheppen, het construeren, het zwoegen en schreeuwen lag de zin. En verder hebben we ons die vraag helemaal niet gesteld: daar hadden we teveel plezier voor en daar hadden we het veel te druk voor.

Dr. H. BONGER

BINNENKORT

zullen wij per post kwitanties laten aanbieden aan de abonnees die nog niet hun abonnementsgeld van het Woord van de Week over de eerste DRIE KWARTALEN van 1957 hebben voldaan.

Dit brengt voor U zelf 30 ct incassokosten met zich mee, voor ons veel werk. Dit kunt U vermijden door het verschuldigde abonnementsgeld alsnog te gireren op postrekening 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

B I J V O O R B A A T D A N K V O O R U W M E D E W E R K I N G I

ADRESVERANDERING

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig Uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.